

Превентива – војноздравствена претходница

Постоје три гране медицине чије се доктрине знатно разликују од такозване цивилне медицине. То су ратна или војна хирургија, превентивна медицина и психијатрија. Војној превентиви поклања се велика пажња и она није у систему одбране актуелна само у ванредним ситуацијама. Чак и будући лекари, кадети Медицинског факултета Универзитета одбране, од почетка уче о њеним постулатима, а добар део наставног програма из превентивне медицине тиче се војних специфичности, масовних несрећа, учешћа у мировним операцијама...

Са начелницом тог сектора проф. др Соњом Радаковић разговарали смо о специфичностима те организационе целине ВМА, а она је открила зашто превентивна медицина има у Војсци посебно место.

– Војне активности донекле се разликују од цивилних и за сваку се мора обезбедити смештај, исхрана, исправна

У четири института Сектора за превентивну медицину ВМА, састављеним од низа кабинета и лабораторија, у којима раде специјалности микробиологије, епидемиологије, медицине рада и хигијене, годишње се обави на десетине хиљада анализа. Зато превентивце можемо сматрати војноздравственом претходницом.

вода за пиће, заштита од векторских болести и морате водити рачуна о хигијенској диспозицији отпадних материја, односно свега онога чиме војна активност може да контаминира околину. Врло је битна у војној популација и заштита од професионалних обољења, пре свега у селекцији људи за одређене послове, који су под повећаним ризиком. Селекују се искључиво здрави људи. Затим се периодичним прегледима прати њихово здравствено стање, односно отклањају све могуће опасности до којих може доћи услед професионалног ангажовања на одређеним пословима.

Из историје је знано какве је штете за војску и народ представљала неразвијеност превентивне медицине и препознавање одређених болести јер су епидемије у рату, пре свега Првом светском, кога се сада сећамо после сто година, однеле веома много људских живота. Професорка Радаковић подсетила је на велике епидемије – тифуса, скорбута и кокошијег слепила.

Из Института за епидемиологију

– И тада су лекари радили најбоље што су могли и у склопу најактуелнијих светских сазнања, али су медицина и знање уопште, не само кад је у питању превентива, него лечење и дијагностика, били на нивоу који једноставно није омогућавао комплетну здравствену заштиту. Управо тада се видело колика су лоши услови смештаја и исхране, комбиновани са интензивним физичким напором, довели до губљења не само борбене способности, него и живота.

Четири института

Од тада до данас прошло је сто година и војна превентива се развијала. Настајала су одељења, па институти, који су се повезивали најпре у Завод, а потом и у Сектор. Данас Сектор за превентиву чине четири института, који имају своје посебности.

Институт за хигијену бави се хигијеном и медицинском екологијом, ухрањеношћу, исхраном, физиологијом напора (панданом медицине спорта у цивилству), адаптацијом на екстремне услове и аклиматизацијом, што је посебно битно за војнике који иду у мировне операције. Такође, у оквиру Института ради Саветовалиште за исхрану, где се дају савети здравима за правилну исхрану ради превенције болести, а такође се спроводи и нутритивна медицинска терапија за разне категорије оболелих. У саставу тог института је и Лабораторија за испитивање намирница, воде и предмета опште употребе, где се раде све врсте санитарно-хемијских и санитарно-микробиолошких анализа управо тих артикала, за потребе војске и грађанства.

У Институту за медицину рада обављају се систематски прегледи, процене ризика по радним местима у МО и Војсци. У Одељењу за радиолошку заштиту испитују се утицаји јонизујућих зрачења и контролише се извор тог зрачења, личних дозиметара... Постоји и Диспанзер за професионалне боле-

сти, где се осим систематских прегледа обављају и периодични здравствени прегледи за особе које раде на местима под посебним ризиком.

Све врсте анализа и најсавременија дијагностика вирусних, бактеријских

НОВА ДИМЕНЗИЈА ПРЕВЕНТИВЕ

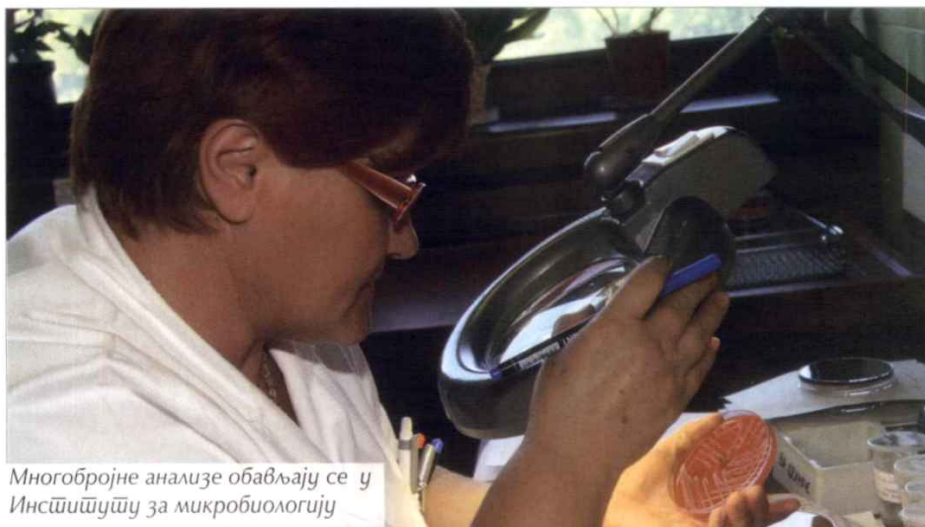
Нову димензију превентивној медицини даће и повећан број одлазака војника у мировне мисије. Та припрема подразумева систематске прегледе, вакцинацију, профилаксу, односно давање лекова ради контроле и спречавања разболевања и проверавање статуса у погледу здравља. Посебно се раде тестови на ХИВ и на хепатитис. Поред тога, будуће војнике у мировним операцијама у Сектору информишу и обучавају како да се заштите од сексуално преносивих болести, од топлотног стреса и неких других обољења, како да воде рачуна о исправности воде, хране. По повратку, опет се проверава њихов статус на ХИВ, на хепатитис и све друге болести, чијим су узрочницима били изложени у мировним мисијама. Такође, обављају се њихови здравствени прегледи.

и паразитних обољења обављају се у Институту за микробиологију. Постоји и Одељење за микробску генетику и имунологију, где се испитује лабораторијски материјали добијен с клиника, амбуланти и од трећих лица.

Епидемиологијом заразних болести баве се у Институту за епидемиологију, јер је та проблематика далеко битнија за војску него незаразне болести. Задатак епидемиолога је да сузбију и спрече настанак заразних болести и епидемија у војсци. Посебно су значајни по изучавању природних жаришта за векторске болести, које с преносе глодарима или инсектима. Због мобилности војске и ангажованости на разним територијама изузетно је битно да се добро упознају и контролишу ендемске, локалне болести, које се јављају на одређени подручјима, а које се на војску могу пренети најчешће преко инсеката и глодара.

Лабораторије на гласу

Рад у Сектору за превентиву обавља се у лабораторијама тог сектора. Неке од њих познате су и грађанству и обично се ка ВМА упире поглед када је у неким ситуацијама потребно да се ураде супер анализе. Тада су већином ангажоване лабораторије за испитивање намирница, воде и предмета опште

Многобројне анализе обављају се у Институту за микробиологију

Из Института за медицину рада

употребе. Углед који имају је константно висок у друштву, а проф. др Радаковић додаје да су лабораторије у Сектору акредитоване, што значи да испуњавају све услове у погледу простора, кадра и опреме, које захтева стандард ISO 14025.

– То подразумева да смо стално под контролом, да се сваке године ресертификујемо и по неколико пута проверавамо. Односно, свака наша метода мора једном у четири године да прође тзв. међулабораторијско поређење, где се на посредан начин добија информација о томе колико су нам поуздане методе, апарати, и колико су тачни резултати који излазе. Заиста могу са задовољством да кажем да су сва досадашња испитивања, а акредитовани смо од 2008, ишла у прилог нашој поузданости, јер нисмо имали ниједан резултат у тим лабораторијским поређењима који је излазио из ранга поузданости.

Она истиче да се у Сектору домаћински послује – сви су повезани и користе исте апарате у различитим институтима, како не би дуплирали капацитете. Имају Лабораторију за изразу хранљивих подлога, која је такође контролисана и чији се производи проверавају, а

БРОЈКЕ

У Сектору се обави неколико десетина хиљада анализа воде, хране, предмета опште употребе. Кроз Саветовалиште за исхрану годишње прође од 3.700 до 5.000 војних и цивилних осигураника. Обави се око три стотине прегледа спортиста у војсци и друштву. Ангажовани су на неколико десетина обезбеђења спортских такмичења у цивилству. Такође, специјалисти медицине спорта обезбеђују и разна првенства по уговорима.

Детаљ рада Института за хигијену

референтна су лабораторија за испитивање дијететских суплемената, што раде за целу Србију, па регион.

– За то је потребно врло прецизно одређивање витамина, минерала и неких додатака као што су вештачки заслађивачи, адитиви, а зашта смо се практично специјализовали и чак развили своје методе, тако да важи за најпоузданију кућу кад је то у питању – истиче начелница.

У Сектору за превентивну медицину не баве се само практичним анализама. Они су до сада били укључени у пет пројеката, који се раде под покровитељством Министарства за просвету, науку и технолошки развој. Равноправно учествују у испитивању услова околине, нано-материјала, који су предвиђени за перкутану и респирацијску заштиту, затим у пројектима везани за природна жаришта за зоонозе. Откако је Медицински факултет Универзитета одбране регистрован као научноистраживачка организација, отворена су им врата не само да као појединци и сарадници учествују на пројектима, већ и да буду њихови носиоци и организатори. На тај начин се више неће укључити искључиво са оним пројектима из Министарства здравља и других министарстава, него ће имати пројекте који су од њихове важности, а које препознају државне институције.

Посебне анализе

Професорку др Соњу Радаковић запитали смо по којим анализама су посебни.

– Кад је реч о лајмској болести, односно борелији, ми смо и даље једина установа у Србији која дијагностикује зараженост крпеља са борелијом под

микроскопом у тамном пољу. То је врло брза анализа, којом се са доста великом сигурношћу може проценити ризик за оболевање код човека кога је тај крпељ убо. Али нисмо стали ту. Развили смо и софистиковане методе помоћу којих се и без присуства крпеља може у раној фази утврдити ризик од оболевања од лајмске болести након убода – PCR методом из крви или из остатака крпеља. Такође, радимо анализе формирања антитела у крви код особа које је ујео заражени крпељ. Захваљујући њима можемо видети да ли је добра и права антибиотска терапија.

Све могуће анализе радимо и кад је реч о хеликобактеру. Позната је PCR анализа хеликобактера у материјалу који се добија биопсијом желуца, али смо развили и далеко комотнију методу за пацијента – анализу из букалне слузнице. Тренутно се ради и један докторат у коме се пореде те две методе са трећем – из издахнутог ваздуха, која се ради на Институту за нуклеарну медицину.

Начелница Сектора за превентивну медицину ВМА додаје да су они једина установа у Србији која ради идентификацију бактерије легионеле у системима за вентилацију, у фонтанама, пречишћивачима ваздуха, у климатизацији, укључујући и климатизацију у аутобусима. Та бактерија је манифестована уоплом плућа, а није једноставна за лечење. У нашим прописима још не постоји обавеза за тим испитивањима, али ће нас на то обавезивати прописи Европске уније.

Будућност ће војним превентивцима доносити нове здравствене изазове, а они имају капацитете и жеље да се са њима ухвате у коштац. ■

Мира ШВЕДИЋ

Снимио Томислав РАДОСАВЉЕВИЋ